

До спеціалізованої вченої ради
К 35.052.23 у Національному університеті
«Львівська політехніка»
79013, м. Львів, вул. С. Бандери, 12

ВІДГУК

**офіційного опонента - доктора юридичних наук, доцента
Благої Алли Борисівни
на дисертацію Романцової Світлани Василівни «Запобігання сексуальному
насильству щодо дітей в Україні», подану на здобуття наукового ступеня
кандидата юридичних наук за спеціальністю 12.00.08 – кримінальне право
та кримінологія; кримінально-виконавче право**

Актуальність і доцільність теми дослідження, обраної Романцовою Світланою Василівною не викликає жодних сумнівів чи застережень. Насильство щодо дітей й, передусім, сексуальне, належить, до глобальних викликів сучасності. Зокрема в Україні, в силу численних історичних, культурологічних та ментальних чинників тема сексуального насильства щодо дітей, впродовж тривалого часу замовчувалася. Переосмислення важливості й нагальності всебічного захисту дітей від проявів сексуального насильства відбулося з розвитком демократії, посиленням захисту прав і свобод людини. Так, до прикладу, дитина, що зазнала сексуального насильства, згодом сама може виявляти жорстокість, агресивність, імпульсивність, вдаватися до проституції, саморуйнівної поведінки тощо. Пережите дитиною сексуальне насильство негативно позначається практично на всіх подальших етапах її соціалізації.

Попри пріоритетність захисту прав дітей, сучасна юридична практика доводить недостатню ефективність функціонування системи запобігання проявам сексуального насильства щодо дітей в Україні. Так, до найбільш типових недоліків чинної практики запобігання проявам сексуального насильства варто віднести, передусім: - недостатню обізнаність спеціальних суб'єктів запобігання з особливостям проявів сексуального насильства щодо дітей; - несвоєчасність виявлення дітей-потенційних жертв сексуального насильства; -

недосконалість функціонування механізму взаємодії; - неналежний рівень використання можливостей кримінологічного аналізу в цілях розробки ефективних заходів запобігання сексуальному насильству щодо дітей на ранніх стадіях його розвитку тощо. Крім того, у рамках ратифікації Україною положень Конвенції Ради Європи про захист дітей від сексуальної експлуатації та сексуального насильства, відповідної реконструкції потребує й уся вітчизняна система організаційно-правового забезпечення запобігання сексуальному насильству щодо дітей в Україні. Все це в кінцевому підсумку переконливо доводить актуальність теми дисертаційної роботи Романцової Світлани Василівни та розроблених нею кримінологічних рекомендацій, спрямованих на удосконалення запобігання сучасним проявам сексуального насильства щодо дітей.

Вагомість дослідження підкреслюється ще й тим, що дисертацію виконано у відповідності до плану науково-дослідної діяльності Львівського державного університету внутрішніх справ у межах теми «Проблеми реформування правової системи України» (номер державної реєстрації 0109V007853) та згідно з пріоритетними напрямками розвитку правової науки на 2016–2020 роки, затвердженими НАПрН України 03.03.2016 р.

Обґрунтованість наукових положень, висновків і рекомендацій, сформульованих у дисертації, їх достовірність і новизна. Обґрунтованість та достовірність основних наукових положень дисертації, одержаних результатів, висновків та рекомендацій підтверджується використанням загальнонаукових загальнонаукових і спеціально-наукових методів, зокрема, історично-правового та порівняльно-правового, формально-логічного, методу аналогії, програмно-цільового методу т. ін. Емпіричну базу дослідження становлять: статистичні дані МВС України, Генеральної прокуратури України щодо злочинних проявів сексуального насильства щодо дітей, а також осіб, які їх вчинили, за 2007–2017 рр.; документи первинного обліку злочинних проявів сексуального насильства щодо дітей за 2007–2013 рр. на території Львівської області; вироки у кримінальних провадженнях за ст.ст. 149, 152–156, 301–303 КК України

(понад 165 вироків); результати анкетування стосовно запобігання сексуальному насильству щодо дітей (усього опитано 400 осіб, із яких 200 – працівники МВС України та 200 – діти, віком від 16 до 18 років).

Основні питання, які досліджувалися у роботі, повністю відповідають її меті й завданням, вирішення яких дозволило автору отримати результати, що мають наукову новизну, теоретичне та практичне значення. Отже, мета дослідження досягнута, а завдання вирішені у повному обсязі.

Тему дослідження розкрито всебічно та докладно розглянуто. Логічна структура роботи визначається її метою та сформульованими науково-практичними завданнями. Основні наукові результати дослідження отримані дисертантом особисто і характеризуються науковою новизною. До найбільш суттєвих наукових положень, висновків і рекомендацій, які відзначаються новизною, науковою і практичною цінністю, слід віднести такі:

до вперше отриманих результатів відносяться: а) обґрунтування доцільності систематизації форм проявів сексуального насильства щодо дітей, зважаючи на їхні медичні й юридичні критерії; б) визначення кримінологічного змісту методу сервісу як базисного методу віктимологічного впливу, що має комплексний характер і передбачає оптимальне поєднання в гармонійну цілісність методів надання допомоги, переконання і захисту; в) кримінологічні рекомендації щодо методики реалізації «корекційної програми» як спеціального заходу запобігання сексуальному насильству щодо дитини;

удосконалені положення щодо: а) типології дітей-жертв сексуального насильства залежно від вікових особливостей їхньої поведінки; б) кримінологічного портрету особи, яка вчиняє сексуальне насильство щодо дитини; в) організаційно-правових засад запобігання сексуальному насильству в Україні, в частині визначення завдань і обов'язків уповноважених підрозділів органів Національної поліції України, системи спеціальних заходів запобігання сексуальному насильству щодо дітей у сім'ї на ранніх стадіях його ймовірного розвитку; алгоритму взаємодії суб'єктів запобігання сексуальним проявам насильства щодо дітей; г) систематизації кримінологічних знань про типові

недоліки юридичної практики запобігання проявам сексуального насильства щодо дітей; г) моделі запобігання, залежно від стадій розвитку загроз сексуального насильства щодо дитини та диференціації засобів віктимологічного впливу;

набули подальшого розвитку: а) тлумачення кримінологічного змісту поняття сексуального насильства щодо дитини як протиправного використання дитини для задоволення сексуальних потреб винного чи інших осіб, що заподіює шкоду її фізичному, психічному здоров'ю, психосексуальному розвитку та перешкоджає подальшій її соціалізації; б) кримінологічна інформація стосовно характеристики дітей-жертв сексуального насильства в сім'ї; в) теоретичні знання про особливості механізму віктимізації дитини-жертви сексуального насильства; г) система спеціально-кримінологічного запобігання сексуальному насильству щодо дітей в частині інформаційно-аналітичного забезпечення, у напрямку запобігання проявам сексуального насильства щодо дітей із використанням можливостей комп'ютерних технологій і мережі Інтернет; визначення комплексу заходів запобігання сексуальному насильству за місцем навчання, відпочинку, проведення дозвілля, іншим місцем перебування дітей за межами сім'ї; стосовно встановлення кола об'єктів раннього запобігання проявам сексуального насильства щодо дітей; а також обґрунтування пріоритетності розвитку загальносоціальних засад запобігання проявам сексуального насильства щодо дітей у соціально-педагогічній, соціально-медичній, соціально-економічній, соціально-психологічній та культурно-виховній сферах сучасної життєдіяльності українського суспільства.

Слід відмітити, що одержані автором наукові результати мають достатній ступінь обґрунтованості, що підтверджується аналізом праць вітчизняних та зарубіжних вчених щодо проблем запобігання сексуальному насильству щодо дітей, використанням широкого масиву статистичних даних (2007-2017 рр.), *апробацією результатів дослідження* на міжнародних та всеукраїнських науково-практичних конференціях. Висновки та рекомендації є логічним завершенням проведеного дослідження та підтверджуються актами про

впровадження у практичну діяльність (акт впровадження у практичну діяльність Шевченківського відділу поліції Головного управління Національної поліції у Львівській області від 07.12.2017 р. № 14/07/43/01-17), а також в освітній процес (акт впровадження в освітній процес ЛьвДУВС від 14.12.2017 р. № 81).

Впровадження основних результатів дисертаційної роботи Романцової С. В. засвідчує їх значущість для розвитку теоретичного підґрунтя в цілях комплексного дослідження сексуального насильства щодо дітей та удосконалення програмування заходів запобігання його проявам в Україні.

Дисертаційна робота С. В. Романцової охоплює дослідження широкого кола питань, які знайшли своє відображення у відповідній структурі та змісті. Дисертація має традиційну структуру та складається зі вступу, трьох розділів, що охоплюють 10 підрозділів, висновків, списку використаних джерел та додатків. Основний текст дисертації викладено на 177 сторінках. Список використаних джерел нараховує 276 найменувань.

У *вступі* дисертації обґрунтовано актуальність теми, розкрито ступінь дослідження проблеми, вказано вчених, на результати наукових досліджень яких спирається дисертант; відображено зв'язок роботи з науковими програмами, планами, темами; сформульовано мету, об'єкт, предмет і завдання; вказано використані методи дослідження; обґрунтовано наукову новизну одержаних результатів, їх теоретичне та прикладне значення, вказано особистий внесок автора, апробацію результатів роботи, наукові публікації, структуру і обсяг дисертації.

У *першому розділі дисертації «Загальні засади дослідження сексуального насильства щодо дітей»* дисертантом з'ясовано, що у кримінологічній теорії сексуальне насильство спочатку розглядалось у контексті жорстокого поводження з дітьми. Виявлено необхідність удосконалення кримінально-правової оцінки сексуального насильства, зважаючи на особливості його проявів та наслідків щодо дітей. Проаналізовано наукові дефініції поняття сексуального насильства щодо дітей, охарактеризовано основні ознаки, що відображають його кримінологічний

зміст. Проведено класифікацію проявів сексуального насильства щодо дітей. Обґрунтовано доцільність виокремлення медичних та юридичних форм проявів сексуального насильства щодо дітей.

У другому розділі дисертації *«Кримінологічна характеристика сексуального насильства щодо дітей»* узагальнено найістотніші кримінологічні параметри виміру проявів сексуального насильства щодо дітей (рівень, структуру, динаміку, географію тощо). Здійснено порівняльний аналіз кримінологічних показників різних проявів сексуального насильства щодо дітей. Узагальнено кримінологічний портрет особи, яка вчиняє сексуальне насильство щодо дитини. Розкрито зміст соціально-демографічних, інтелектуальних, морально-психологічних, фізіологічних та інших ознак, що найбільш притаманні дітям-жертвам сексуального насильства. У рамках вивчення механізму віктимізації з'ясовано, що на формування віктимності дитини істотний вплив спричиняє атмосфера, яка панує в сім'ї, а також особливості сімейного виховання.

Третій розділ дисертації *«Система запобігання сексуальному насильству щодо дітей»* присвячено кримінологічному аналізу організаційно-правового забезпечення запобігання сексуальному насильству щодо дітей, загальносоціальним засадам його запобігання, а також дослідженню віктимологічного напрямку запобігання сексуальному насильству щодо дітей в Україні. При цьому, зокрема, систематизовано напрями, за якими найбільш продуктивно розвивалися організаційно-правові засади запобігання проявам сексуального насильства щодо дітей в Україні, а також окреслено шляхи його удосконалення в сучасних умовах. Визначено пріоритетні сфери застосування заходів загально соціального характеру стосовно запобігання сексуальному насильству та розкрито їх зміст. З'ясовано особливості спеціально-кримінологічного запобігання сексуальному насильству щодо дітей та розроблено комплекси заходів удосконалення спеціально-кримінологічного запобігання проявам сексуального насильства щодо дітей. Окреслено першочергові завдання віктимологічного напрямку запобігання сексуальному насильству щодо дітей.

Представлено поетапну модель віктимологічного впливу залежно від стадій розвитку сексуального насильства щодо дитини. Розроблено заходи ранньої, безпосередньої віктимологічної профілактики та віктимологічної профілактики рецидиву сексуального насильства щодо дитини.

Залучення широкої вітчизняної та зарубіжної теоретичної бази з питань сексуального насильства щодо дітей, дозволило С. В. Романцовій ґрунтовно висвітлити теоретичні засади дослідження, сформулювати його вихідні положення. Заслугує на схвалення ретельне ставлення до кримінологічного аналізу організаційно-правового забезпечення запобігання проявам сексуального насильства, у тому числі стосовно дітей. Це дозволило автору обґрунтувати цінні кримінологічні рекомендації щодо удосконалення інформаційно-аналітичного забезпечення в напрямку запобігання сексуальному насильству щодо дітей, а також внести доцільні зміни та доповнення до низки нормативно-правових актів та, в особливості до положень Закону України « Про запобігання та протидію домашньому насильству».

Окрім цього, заслуговує схвалення підхід до з'ясування особливостей різних проявів сексуального насильства шляхом проведення їх порівняної кримінологічної характеристики. На основі проведеного аналізу Світлана Василівна правильно визначила пріоритетність застосування загальносоціальних заходів та, передусім, у напрямках: - формування соціального благополуччя, належних сімейно-побутових умов і відповідальних відносин у родинах з дітьми, що унеможливить прояви агресії; - забезпечення збалансованого правового та соціально-рольового виховання дітей; - інституційної розбудови мережі соціально-медичних закладів відповідного профілю; - популяризації послуг психологів в українському суспільстві та особливо у випадках, пов'язаних із сексуальним насильством щодо дітей (с.).

Загалом позитивно оцінюючи виконану дисертантом роботу, водночас вважаємо за необхідне звернути увагу на той факт, що певні теоретичні позиції, висновки і твердження, викладені у дисертації, на наш погляд, не є безспірними, а тому потребують додаткової аргументації. Як видається, все це може слугувати

підґрунтям для наукової дискусії під час захисту поданої на здобуття наукового ступеня кандидата юридичних наук дисертації.

1. Автором значну увагу приділено дослідженню інформаційно-аналітичного забезпечення запобігання сексуальному насильству щодо дітей (підрозділи 2.1, 3.3, 3.4). Науково-практичний інтерес до дослідження даного аспекту пояснюється низкою чинників й, передусім тим, що відсутність належного інформаційно-аналітичного забезпечення не сприяє ефективній практиці запобігання сексуальному насильству щодо дітей. При подальшій конкретизації, зокрема, вказується на недосконалість форм статистичної звітності, неповноту відомостей, які мають вноситися у Єдиний державний реєстр випадків домашнього насильства та насильства за ознакою статі тощо. Відтак, досить слушними видаються пропозиції щодо доцільності запровадження Реєстру відомостей про сім'ю, де вчинено насильство та, зокрема, сексуальне щодо дитини. Зважаючи на це, виникає запитання, а які ж саме відомості про сім'ю варто було б включити у даний Реєстр? Конкретизації цього питання доцільно було б більше уваги приділити у дисертаційній роботі.

2. Відзначається новаторством підхід автора щодо використання методу сервісу як одного з ключових у системі запобігання сексуальному насильству щодо дітей (підрозділи 3.4). Однак у теорії запобігання злочинним проявам розглядається споріднений з ним метод – надання допомоги. Таким чином, виникає запитання, яка співвідносяться між собою «метод надання допомоги» та «метод сервісу» в контексті запобігання проявам сексуального насильства щодо дітей, а також у чому ж полягає перевага чи пріоритетність «методу сервісу», порівняно з «методом надання допомоги»?

3. Розкриваючи зміст кримінологічної характеристики проявів сексуального насильства щодо дітей, автор – Романцова Світлана Василівна, досліджує численні параметри їх виміру (рівень, структуру, географію тощо), вказує на особливості окремих проявів сексуального насильства щодо дітей (підрозділ 2.1). Однак робота набула б ще більшої довершеності, якби ця цінна

аналітична інформація кримінологічного характеру була б оформлена у додатку до дисертаційної роботи у вигляді порівняної таблиці.

4. У дисертації Світлана Василівна пропонує оригінальний підхід щодо розподілу форм проявів сексуального насильства на медичні й юридичні (підрозділ 1.3). При цьому у кримінологічній теорії відомо чимало класифікацій проявів насильства, у тому числі сексуального. Так, зокрема, вирізняють сексуальне насильство, поєднане з фізичною взаємодією та без фізичної взаємодії, за рівнем очевидності вчинення сексуального насильства, сферами його застосування, характером сексуальних дій тощо. У переважній більшості класифікацій сексуального насильства акцентується на кримінально-правових чи/та соціологічних аспектах його проявів. Відтак потребує додаткового уточнення, чим визначається доцільність розподілу проявів сексуального насильства саме за юридичними та медичними критеріями?

5. У розділі 2 та підрозділі 3.1 Світлана Василівна Романцова розкриває зміст кримінологічної характеристики сексуального насильства щодо дітей. Не викликає жодних заперечень доцільність її розкриття крізь призму кримінологічної характеристики злочинних проявів сексуального насильства щодо дітей, осіб, які їх вчинили, а також у зв'язку з характеристикою дітей-жертв сексуального насильства. Разом з тим, у дисертації варто було б додатково означити доцільність такого підходу та його практичне значення для удосконалення практики запобігання сексуальному насильству щодо дітей.

6. У наукових джерелах розроблено чимало кримінологічних портретів так званих «сексуальних насильників-злочинців». На с. 31 дисертації та с. 4 автореферату дисертантка наводить авторський узагальнюючий кримінологічний портрет особи, яка вчиняє сексуальне насильство щодо дитини. У зв'язку з цим виникає декілька запитань. По-перше, як співвідноситься кримінологічний портрет та типологія особи, яка вчиняє сексуальне насильство щодо дитини? По-друге, чи притаманні певні особливості злочинцю, який вчиняє сексуальне насильство щодо дитини, порівняно з особою, яка вчиняє сексуальне насильство щодо повнолітньої особи?

7. Зважаючи на добровільний характер відповідної сексуальної поведінки, додаткового обґрунтування потребує доцільність кримінологічного аналізу розбещення неповнолітніх, а також статевих зносин з особою, яка не досягла статевої зрілості в якості окремих форм сексуального насильства щодо дитини(підрозділи 1.3, 2.1).

Водночас висловлені зауваження стосуються переважно спірних питань дослідження або ж окремих недостатньо чітко викладених позицій і не мають неспростовного характеру.

Структура роботи є логічною й адекватно відображає траєкторію руху теоретико-прикладного дослідження. Основний зміст дисертації свідчить про широку ерудицію здобувача, здатність Романцової Світлани Василівни до системного підходу стосовно дослідження кримінологічних аспектів сексуального насильства щодо дітей.

Повнота викладу основних положень дисертації в опублікованих працях. Наукові положення та висновки дисертаційної роботи Романцової С. В. достатньо повно відображені у 32 наукових працях, із яких сім наукових статей – у фахових виданнях України, дві – у наукових періодичних виданнях інших держав, 21 теза доповідей на науково-практичних заходах та дві наукові статті – в інших виданнях України.

Зміст автореферату повною мірою відображає основні положення дисертації, які дають підставу для позитивної оцінки наукової та практичної цінності дослідження.

Висновок. Дисертація Романцової Світлани Василівни є завершеною працею, в якій отримані нові науково обґрунтовані результати, що в сукупності вирішують конкретне наукове завдання, яке полягає в комплексному розробленні теоретичних засад запобігання сексуальному насильству щодо дітей та формулюванні науково обґрунтованих кримінологічних пропозицій для подальшого вдосконалення цього виду юридичної практики в Україні.

На основі вивчення дисертації та автореферату, а також наукових праць, які в повній мірі відображають основні результати дослідження, можна зробити

висновок, що дисертаційна робота на тему «Запобігання сексуальному насильству щодо дітей в Україні» за своїм змістом, науковою і практичною значимістю та оформленням відповідає встановленим вимогам пп. 9, 11, 12 «Порядку присудження наукових ступенів», затвердженого Постановою Кабінету Міністрів України від 24 липня 2013 р. № 567, а її автор Романцова Світлана Василівна заслуговує на присудження їй наукового ступеня кандидата юридичних наук за спеціальністю 12.00.08 – кримінальне право та кримінологія; кримінально-виконавче право.

Офіційний опонент

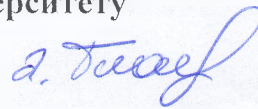
завідувач кафедри цивільного

та кримінального права і процесу

Чорноморського національного університету

імені Петра Могили

доктор юридичних наук, доцент

А. Б. Блага

Підпис Благої А. Б. засвідчую:

Вчений секретар Вченої ради

Чорноморського національного

університету імені Петра Могили

кандидат кандидат соціологічних наук

В. О. Чорна